

مقایسه بودجه اختصاصی دولت به صندوق‌های بازنشستگی با مالیات تحقق نیافته

۲۱

گروه مطالعاتی اقتصاد کلان و سیاست‌گذاری اقتصادی
موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا
«نهاد پژوهشی صندوق بازنشستگی کشوری»

۱۳۹۶

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

مقایسه بودجه اختصاصی دولت به صندوق‌های بازنشستگی با مالیات تحقق نیافته

تهیه کنندگان:

یلدا جعفری بیرون

حسین حامد

گروه اقتصاد کلان و سیاست‌گذاری اقتصادی

موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

«نهاد پژوهشی صندوق بازنشستگی کشوری»

۱۳۹۶

مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

**مقایسه بودجه اختصاصی دولت به صندوق‌های بازنشستگی
با مالیات تحقق نیافته**

تهیه‌کنندگان: یلدا جعفری بیرون، حسین حامد

ناظر علمی: رضا میرزاابراهیمی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شماره مسلسل: ۲۱

کد گزارش: ۹۶۱۰۵۰۰۰۸

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶/۱۱/۰۲

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شهید بهشتی، خیابان اندیشه، کوچه اندیشه یکم،

پلاک ۲۹، طبقه دوم

کد پستی: ۱۵۶۹۷۵۵۶۱۵

دورنگار: ۰۲۱-۸۸۴۵۸۶۱۵

تلفن: ۰۲۱-۸۸۴۶۰۰۶۸

پست الکترونیک: info@saba-psi.ir

تارنما: www.saba-psi.ir

فهرست

- ۱.....مقدمه
- ۲.....ارتباط نظام تأمین اجتماعی و نظام مالیاتی
- نسبت کمک دولت به صندوق‌های بازنشستگی به حجم مالیات تحقق
- ۴.....نیافته در ایران بین سال‌های (۱۳۹۴-۱۳۸۴)

مقدمه

مالیات، اصلی‌ترین رکن تامین منابع مالی دولت‌ها در بسیاری از کشورهای جهان، به ویژه کشورهای پیشرفته، به شمار می‌رود. این درحالی‌است که منابع درآمدی برخی دیگر از کشورها، از جمله ایران، به جریان ورودی درآمدهای حاصل از فروش منابع طبیعی (همچون نفت و گاز و...) وابسته است. از منظر اقتصاد سیاسی، فاصله گرفتن سرچشمه‌های درآمدی دولت‌ها از منابع مالیاتی و وابستگی پایدار و بلندمدت به منابع برونزا، احتمال ناکارآمدتر شدن سیاست‌گذاری‌های اجتماعی، با اهداف حمایتی و توزیعی، را بالا می‌برد.

در ایران و طی سال‌های اخیر، علی‌رغم تلاش‌های صورت‌گرفته به منظور افزایش سطح درآمدهای مالیاتی، همچنان بخش عمده‌ای از منابع درآمدی اقتصاد کشور به طور مستقیم یا غیرمستقیم به درآمدهای فروش نفت، گاز و فرآورده‌های حاصل از آنها وابسته است. از طرفی، وقوع بخش قابل توجهی از فعالیت‌های اقتصادی در بخش زیرزمینی، وجود تراکنش‌های عظیم مالی غیرشفاف به خصوص در بخش‌های نامولد و همچنین برخی معافیت‌های مالیاتی، سبب ایجاد راه‌های گوناگون فرار مالیاتی و در نتیجه کاهش سطح درآمدهای مالیاتی بالفعل شده‌اند.

ارتباط نظام تأمین اجتماعی و نظام مالیاتی

اگر چه بیمه‌های اجتماعی باید از نظر مالی «پایدار» باشند اما براساس مطالعات و شواهد پژوهشی، سیاست‌ها و مصوبه‌های متعدد، صندوق‌های بازنشستگی در ایران را با چالش نقدینگی و ناپایداری مالی مواجه کرده است. به طوری که دو صندوق کلیدی بازنشستگی کشوری و لشکری به شدت به منابع بودجه تکیه داشته و سازمان تأمین اجتماعی نیز ناگزیر به اخذ وام‌های هنگفت شده است. این همه سبب شده تا یکی از ابرچالش‌های پیش روی نظام مالی دولت، «تأمین نقدینگی صندوق‌های بازنشستگی» بوده و اضطراب‌ها و تشویش‌های مکرری در هر ماه، دامن ذی‌نفعان صندوق را فراگیرد.

نظر به این که مسئله بحران مالی صندوق‌های بازنشستگی (به عنوان یکی از ابزارهای مهم سیاست‌گذاری‌های اجتماعی در کشور) به یکی از بزرگترین معضلات اقتصادی کشور بدل شده، در جدول زیر مقایسه‌ای ساده میان حجم کمک سالانه دولت به دو صندوق بازنشستگی کشوری و نیروهای مسلح [دو صندوق کاملاً وابسته به دولت] در قالب بودجه عمومی با میزان مالیات تحقق نیافته سالانه انجام گرفته است.

واژگان کلیدی:

- تلاش مالیاتی: نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی است.
- مالیات بالقوه: ظرفیت مالیاتی کشور است که متناسب با متوسط جهانی تلاش مالیاتی، در نظر گرفته شده است.
- مالیات بالفعل: میزان مالیات محقق شده (عملکرد مالیاتی) سالیانه را نشان می‌دهد.
- مالیات تحقق نیافته: بیانگر اختلاف بین مالیات بالقوه و بالفعل است.
- کمک به صندوق‌های بازنشستگی: میزان بودجه‌ای است که دولت سالانه به دو صندوق بازنشستگی کشوری و نیروهای مسلح اختصاص می‌دهد.
- نسبت کمک به مالیات تحقق نیافته: کمک دولت به صندوق‌های بازنشستگی نسبت به حجم مالیات تحقق نیافته

نسبت کمک دولت به صندوق‌های بازنشستگی به حجم مالیات تحقق نیافته در ایران بین سال‌های (۱۳۹۴-۱۳۸۴)

سال	متوسط جهانی نسبت تلاش مالیاتی ^۱	تولید ناخالص داخلی ایران ^۲	مالیات بالقوه	مالیات بالفعل (عملکرد مالیاتی) ^۳	مالیات تحقق نیافته	کمک به صندوق‌های بازنشستگی ^۴	نسبت کمک به مالیات تحقق نیافته
درصد	درصد	میلیارد ریال					
۱۳۸۴	۱۴.۳	۲۰۶۲۳۴	۲۸۹۷۵۱,۴	۱۳۴۵۷۴,۴	۱۵۵۱۷۷	۱۱۷۴۲	۷.۵٪
۱۳۸۵	۱۴.۷	۲۴۴۳۳۳۷	۳۵۹۱۵۵,۸	۱۵۱۶۲۰,۹	۲۰۷۵۳۴,۹	۱۴۷۸۴	۷.۱٪
۱۳۸۶	۱۴.۸	۳۲۵۶۱۵۹	۴۸۱۹۱۱,۵	۱۹۱۸۱۵,۳	۲۹۰۰۹۶,۲	۲۳۱۲۲	۷.۹٪
۱۳۸۷	۱۴.۳	۳۹۰۰۵۰۷	۵۵۷۷۷۲,۵	۲۳۹۷۴۱,۴	۳۱۸۰۳۱,۱	۳۵۸۹۹	۱۱.۲٪
۱۳۸۸	۱۳.۱	۴۱۰۶۲۵۹	۵۳۷۹۱۹,۹	۳۰۰۰۳۵,۵	۲۳۷۸۸۴,۴	۶۵۷۴۷	۲۷.۶٪
۱۳۸۹	۱۳.۴	۵۰۳۶۶۳۰	۶۷۴۹۰۸,۴	۲۸۴۵۲۷,۹	۳۹۰۳۸۰,۵	۹۹۳۸۸	۲۵.۴٪
۱۳۹۰	۱۳.۸	۶۳۹۶۸۲۱	۸۱۲۷۶۱,۲	۳۵۹۴۵۱,۵	۵۲۳۳۰۹,۷	۱۱۵۲۳۶	۲۲٪
۱۳۹۱	۱۴.۳	۷۳۹۳۵۴۴	۱۰۵۷۳۷۶,۷	۳۹۵۱۶۶,۷	۶۶۲۱۱۰	۱۴۲۵۵۵	۲۱.۵٪
۱۳۹۲	۱۴.۲	۱۰۰۰۱۸۰۱	۱۴۲۰۲۵۵,۷	۴۹۴۲۴۹,۵	۹۲۶۰۰۶,۲	۱۹۸۲۷۰	۲۱.۴٪
۱۳۹۳	۱۴.۵	۱۱۵۵۱۸۵۳	۱۶۷۵۰۱۸,۶	۷۰۹۶۵۱,۹	۹۶۵۳۶۶,۷	۲۳۹۲۹۲	۲۴.۷٪
۱۳۹۴	۱۵	۱۱۴۴۳۰۳۰	۱۷۱۶۴۵۴,۵	۷۹۱۸۹۰,۵	۹۲۴۵۶۴	۲۸۹۲۶۳	۳۱.۲٪
۱۳۹۵	۱۵	۱۳۱۵۱۰۰۰	۱۹۷۲۶۵۰	۱۰۱۴۷۰۰	۹۵۷۳۵۰	۳۶۸۲۳۰	۲۵.۹٪

یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد چنانچه دولت می‌توانست نظام مالیاتی را در سطح متوسط جهانی (متناسب با GDP کشور) تقویت کند، می‌توانست بخش عمده کسری صندوق‌های بازنشستگی را جبران کند.

1. World Bank (2015), World Development Indicators (WDI)

۲. بانک مرکزی ایران، اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی، بانک اطلاعات سری‌های زمانی اقتصادی.

۳. بانک مرکزی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، بخش مالی و بودجه.

۴. سازمان برنامه و بودجه، قوانین بودجه سالیانه.

جدول فوق را از دو منظر می‌توان تحلیل کرد، اول اینکه حجم کمک دولت به دو صندوق بازنشستگی دولتی با شدت و سرعت در حال افزایش است. به طوری که این رقم طی یک دهه بیش از ۳۱ برابر افزایش پیدا کرده است. دوم اینکه، میزان کمک دولت، یک سوم مالیات تحقق نیافته در سال ۱۳۹۴ و همچنین حدود یک چهارم در سال ۱۳۹۵ بوده است. بنابراین به نظر می‌رسد در عوض تأکید مداوم به کاهش هزینه‌ها در بودجه‌های سالیانه که عموماً معطوف به سیاست‌های اجتماعی می‌شوند، بر تلاش برای افزایش درآمدهای مالیاتی و جلوگیری از فرارهای مالیاتی، که عمدتاً در طبقات و دهک‌های بالای درآمدی جامعه اتفاق می‌افتد، تمرکز کرد.

مؤسسه سبازدهای
پژوهشی روانشناختی

تهران، خیابان شهید بهشتی، خیابان اندیشه

کوچه اندیشه یکم، پلاک ۲۹، طبقه دوم

تلفن: ۰۲۱ - ۸۴۶۰۰۶۸ دورنگار: ۰۲۱ - ۸۴۵۸۶۱۵

www.saba-psi.ir

info@saba-psi.ir